

Quan el català incomoda: de les contradiccions postcoloniales a les aliances amb el poder dominant, des de Catalunya i Puel Mapu

Elisabet Almeda Samaranch (Catalunya-Puel Mapu) i Dino Di Nella (Puel Mapu-Catalunya)

Resum

Aquest text analitza, des d'una mirada crítica i decolonial, les tensions polítiques i simbòliques entre la defensa de la llengua catalana i els discursos que la titllen d'imposició, especialment des de sectors de la migració llatinoamericana socialitzats en marcs estatals espanyolistes. A través d'una lectura plurinacional i anticolonial, es qüestiona la falsa dicotomia entre pobles oprimits i pobles opressors, i s'evidencien les contradiccions de classe, raça i llengua que travessen les identitats migrades.

El text defensa que Catalunya és un poble-nació sotmès dins un estat uninacional, i que el català — llengua pròpia i històricament perseguida— no pot ser equiparada al castellà com a opció neutral. A partir d'una analogia amb l'Estat argentí i el seu model uniformador, s'aborda la importància de reconèixer la diversitat lingüística real i la centralitat política de les llengües minoritzades. Finalment, s'aposta per una articulació solidària entre pobles oprimits —tant a Europa com a Abya Yala—, especialment entre dones, subjectes "tres voltes rebels", com a eix d'entesa emancipadora.

Índex

- 1. Quan el català incomoda: de les contradiccions postcoloniales a les aliances amb el poder dominant**
- 2. El reconeixement dels pobles-nació sense estat i les contradiccions de la migració**
 - El reconeixement dels pobles-nacions sense estat propi
 - La contradicció d'origen en la migració llatinoamericana. Migració procedent d'Estats colonials i identificació amb el poder
 - La doble inscripció: el privilegi intern en els estats independents d'Abya Yala. L'Argentina de colònia a estat colonitzador
 - La negació del privilegi i la doble inscripció
- 3. La punta del iceberg: La qüestió lingüística**
 - La llengua catalana com a llengua pròpia i el lloc del castellà
 - Immigració, diversitat lingüística, imposició, assimilació, i centralitat cultural: del català a l'argentinisme estatal.
 - Uniformització estatal i esborrament lingüístic: el cas anàleg argentí
 - Aleshores quines llengües són vehiculars?
- 4. Lògiques complexes de dominació: colonitzador i colonitzat alhora**
 - Crítica als binarismes Colonitzat/colonitzador, Nord/Sud i la posició relativa de les migracions
 - Les contradiccions de la posició "llatinoamericana" a Europa
 - Experiència compartida i complicitats entre dones de pobles oprimits.
 - La identificació amb el poder i legitimació castellanocèntrica: la paradoxa migrada.
- 5. Conclusió**

1. Quan el català incomoda: de les contradiccions postcoloniales a les aliances amb el poder dominant

Una nova onada de discursos contra l'ús del català s'ha fet viral recentment a partir d'un seguit de debats que, potser, ha començat amb un vídeo i una nota publicats a El Món sota el títol "La verdadera Barcelona secreta: migración y neocolonialismo en tiempos de catalanofobia". En aquest material, es presenta la llengua catalana com a eina de supremacisme i colonialisme, posant al mateix nivell el fet de parlar català amb actituds de discriminació estructural. Aquesta comparació no només és errònia, sinó que inverteix greument els termes del conflicte social i cultural. Per desmuntar aquest relat, cal abordar dues qüestions centrals: d'una banda, el reconeixement dels pobles-nacions sense estat propi, i de l'altra, les contradiccions pròpies de la migració procedent d'estats colonials semblants o equivalents a l'Estat espanyol, en relació amb les seves formes d'identificació i posició social a Catalunya.

2. El reconeixement dels pobles-nació sense estat i les contradiccions de la migració

El reconeixement dels pobles-nacions sense estat propi

Catalunya, com Galícia, el País Basc, Nàpols, Sicília o Gal·les, forma part del conjunt de pobles-nacions subordinats dins d'estats europeus que, malgrat la seva aportació a les estructures colonials globals, han estat alhora oprimits pel poder central. L'aportació catalana a l'expansió colonial espanyola —com la d'altres pobles sense estat— no es pot comparar amb la dels centres imperialistes com Madrid, París o Londres. Les societats com la catalana han estat en molts casos doblement implicades: com a còmplices o part activa en la colonització d'Abya Yala (Amèrica), però també com a objecte de colonització interna dins d'Europa. Aquest fet no eximeix de responsabilitat històrica, però situa Catalunya i els altres pobles-nacions en una posició intermèdia i complexa, sovint oblidades en les narratives binàries de dominador/dominat. És per això que defensar la llengua catalana avui no és un acte de supremacia, sinó una forma de resistència cultural i política davant la imposició d'un model estatal uniforme. Rebutjar aquest reconeixement equival a negar les diverses formes d'opressió que han patit —i pateixen— les comunitats minoritzades a Europa.

La contradicció d'origen en la migració llatinoamericana. Migració procedent d'Estats colonials i identificació amb el poder

L'anàlisi de la migració des de l'anomenada Amèrica Llatina cap a Catalunya no pot fer-se al marge del fet que molts dels estats d'origen d'aquestes migracions són hereus dels projectes colonials europeus, i que les elits locals d'aquests estats van perpetuar l'explotació i l'exclusió dels pobles originaris després de la independència formal.

Moltes persones que migren des d'aquests països no formen part d'aquestes elits, sinó que són expulsades de sistemes econòmics desiguals i excloents, però alhora porten una identitat lingüística i cultural profundament castellanitzada, hereva de la colonització.

Això genera una contradicció profunda: per una banda, se senten excloses i racialitzades a Europa; per l'altra, reproduïxen el marc simbòlic del poder dominant quan s'alineen amb la cultura i la llengua castellana, menystenint les llengües minoritzades com el català.

A Catalunya, identificar-se amb el castellà no és una posició neutra, sinó que implica alinear-se amb el llenguatge del poder històric espanyol. En molts casos, aquesta identificació no és conscient, sinó una estratègia de supervivència i integració: una manera d'acostar-se al nucli del sistema institucional i cultural dominant, tot rebutjant el reconeixement d'una realitat plurinacional dins de l'Estat espanyol.

La doble inscripció: el privilegi intern en els estats independents d'Abya Yala. L'Argentina de colònia a estat colonitzador

La República argentina, construïda com a projecte de nació blanca i europea, no només es va erigir sobre el buit institucional deixat per l'Imperi espanyol, sinó que va exercir com a metròpoli continental sobre els territoris i nacions originàries.

Entre 1853 i 1878, el Senat argentí va ratificar 22 convenis de pau i reconeixement mutu de sobirania amb diverses parcialitats del poble-nació maputxe, un fet que revela l'existència de relacions diplomàtiques formals i el reconeixement implícit de la seva sobirania.

Tanmateix, aquestes aliances van ser traïdes. Amb la auto denominada “Conquesta del Desert” (1878–1885), liderada pel president, Nicolas Avellaneda i pel militar, Julio Antonio Roca, l'Estat argentí va declarar unilateralment que el dret de conquesta prevalia sobre els acords internacionals firmats. El resultat: una guerra d'agressió, l'expropiació massiva de terres i el genocidi de comunitats originàries a Puelmapu —territori maputxe que el propi estat invasor va re anomenar “Patagònia”, partint del prejudici racista que considerava els seus habitants éssers amb “potes” i no persones.

La negació del privilegi i la doble inscripció

Aquest segment de població, blanca, urbana i castellanitzada, va formar part del que podríem anomenar les noves elits colonials internes. Sense tenir el poder global de les antigues metròpolis d'ultramar, van exercir un paper central en l'estructura racial, cultural i de classe que va definir l'ordre postindependentista, situant-se sovint en posicions de privilegi respecte als pobles indígenes i afrodescendents.

Malgrat això, en l'actualitat, una part d'aquesta població —especialment quan emigra cap a Europa— nega o invisibilitza el seu origen europeu i el seu lloc dins la jerarquia racial i cultural dels seus països d'origen, presentant-se com a “migració racialitzada” o “migració explotada” sense matisos. Això els permet esborrar la seva responsabilitat històrica i familiar en els processos colonials interns i reubicar-se simbòlicament com a víctimes absolutes en contextos com el català. Aleshores, el que aquí s'evidencia, és una doble inscripció: d'una banda, com a població procedent del Sud global i del capitalisme perifèric, que pateix discriminació i precarietat en els països del capitalisme central receptors; i de l'altra, com a hereus d'un sistema de poder blanc, europeu i castellanitzat, que ha ocupat una posició de domini sobre els pobles indígenes i afrodescendents dins dels seus propis països. Assumir aquesta doble posició no és fàcil, però és imprescindible per escapar de la simplificació ideològica.

3. La punta del iceberg: La qüestió lingüística

La llengua catalana com a llengua pròpia i el lloc del castellà

El català és la llengua pròpia dels Països Catalans —el Principat, el País Valencià, les Illes Balears, la Franja, l'Alguer i la Catalunya Nord— i, com a tal, guarda una relació estructural amb el país que no és compartida pel castellà. El castellà és llengua cooficial fruit de la imposició colonitzadora durant segles i d'un acord amb la dictadura de Franco, que va imposar una única via de reconversió monolingüe amb l'Estatut de 1979 com a instrument per superar-ho. Sense tenir en compte que els Països Catalans són pobles-nació sense estat i sotmesos a un estat històricament opressor, no es pot comprendre la singularitat del català, ni la seva funció com a llengua majoritària en les institucions, l'educació i la cultura del territori.

A més del català i el castellà, al Principat de Catalunya hi ha almenys quatre llengües oficials: el català, el castellà, l'aranès (occità) i la llengua de signes catalana. A més, hi ha més de 300 llengües parlades per la població migrant, incloent l'àrab, el romanès, el portuguès, el francès i altres estrangeres o nacionals com la gallega, el basc o el rus. Per exemple, un 11,9 % de la població té com a llengua habitual llengües diferents del català i el castellà, amb presència destacada d'àrab, romanès, amazigh i altres.

El català, malgrat la forta immigració, continua sent triat com a llengua habitual per un 32,6 % de la població, mentre que el castellà se situa en el 46,5 %, i un 9,4 % fa servir ambdues indistintament (segons Idescat).

Immigració, diversitat lingüística, imposició, assimilació, i centralitat cultural: del català a l'argentinisme estatal.

Un element fonamental en aquest procés de construcció nacional va ser la immigració massiva europea i asiàtica, que va aportar una extraordinària riquesa lingüística i cultural. A l'Argentina de finals del segle XIX i principis del XX, s'hi parlaven més de 20 llengües europees diferents —italià, gallec, alemany, polonès, àrab, francès, català, iiddish, entre moltes altres— que se sumaven a la gran varietat de llengües originàries parlades pels pobles autòctons (mapudungun, quechua, guaraní, wichí...). Malgrat aquesta riquesa, totes aquestes llengües, tant les migrades com les indígenes, van patir un procés sistemàtic de subordinació i assimilació sota l'hegemonia de la llengua castellana, considerada la llengua oficial de l'Estat, de l'escola, de l'exèrcit i de les institucions públiques. Aquest monolingüisme imposat no va ser una simple decisió tècnica, sinó una estratègia ideològica de construcció nacional, destinada a esborrar la diversitat cultural i lingüística, trencar vincles comunitaris i imposar una identitat única, blanca, urbana i castellanoparlant.

Uniformització estatal i esborrament lingüístic: el cas anàleg argentí

Per això, en el debat sobre aquests temes, la comparació no pot ser entre Catalunya i l'Argentina com a territoris equivalents, sinó entre Catalunya —com a poble-nació sotmès dins un Estat centralista— i els pobles originaris i comunitats lingüístiques immigrants d'Abya Yala, també subordinats als seus respectius estats. L'analogia correcta és entre l'argentinisme estatal, que ha construït un projecte nacional uniformador, i l'espanyolisme castellanocèntric, que ha negat sistemàticament el caràcter plurinacional de l'Estat.

L'Estat argentí va néixer com un projecte de consolidació blanca, europea i monolingüe, i ho va fer mitjançant un doble procés: l'extermi o assimilació forçada dels pobles originaris i la integració massiva d'immigració europea sota el paraigua del castellà com a llengua única. El projecte d'Estat va invisibilitzar diversitat i va consagrar el castellà, llengua d'origen colonial, com a única llengua oficial, excloent fins i tot aquelles amb milers de parlants. Aquesta realitat té el seu equivalent a l'Estat espanyol: el castellà s'hi imposa com a llengua única i superior, mentre les llengües pròpies dels pobles-nació —com el català, el basc o el gallec— són minimitzades, subordinades o tolerades com a “cooficials”, però mai assumides com a vertebradores de l'espai públic.

La diferència és que a Catalunya, malgrat la persecució històrica, la llengua catalana resisteix i manté una vitalitat social que li permet aspirar a la centralitat institucional. Aquesta vitalitat contrasta amb la situació de la majoria de llengües minoritzades a l'Argentina, que, tret d'algunes excepcions puntuals, han estat marginades al pla domèstic, folkloritzat o en procés d'extinció.

Per això és profundament injust —i simptomàtic del desconeixement o del prejudici— que algunes veus formades en la socialització estatal argentina acusin el català “d'imposició”. La veritable imposició ha estat la del castellà, tant a Argentina com a Espanya, com a eina de nacionalització excloent.

Dir que el català “s'imposa” és repetir, des d'una altra latitud, el mateix relat assimilador que a l'Argentina va esborrar els maputxe, els guaranis, els piemontesos, els alemanys del Volga o els sefardites. En canvi, la defensa del català com a llengua pròpia del territori no busca eliminar cap llengua, sinó evitar que una —el castellà— esdevingui única, hegemònica i excloent com ho ha estat a l'Argentina.

Aleshores quines llengües són vehiculars?

Definir quina llengua —o conjunt de llengües— ha de ser vehicular a les institucions no és una qüestió neutral ni merament tècnica: és una decisió profundament política que reflecteix la relació de poder entre les llengües i els pobles que les parlen.

A Catalunya, aquesta decisió no pot ignorar la condició històrica del català com a llengua pròpia i originària del territori, sotmesa a persecució i subordinació sistemàtica durant segles, especialment a partir de la imposició del projecte uniformitzador espanyol.

El català, per tant, no és només una llengua més entre altres, sinó la llengua d'un poble-nació sense estat propi, que ha resistit intents constants d'extinció i que manté avui una vitalitat notable en molts àmbits socials i culturals. La seva funció com a llengua vehicular a les institucions, a l'ensenyament, a l'administració i als mitjans no és un privilegi, sinó una mesura de justícia històrica i de reparació democràtica per garantir l'existència d'un espai públic català.

Això no implica negar les altres llengües del territori. Però el debat no és sobre quines llengües es parlen, sinó quines llengües estructuren la vida col·lectiva, les institucions i la transmissió cultural intergeneracional. En aquest sentit, el català no ha de ser "una més", sinó la llengua central, vehicular i vertebradora d'un projecte social inclusiu i democràtic que reconegui la pluralitat lingüística sense renunciar a la pròpia identitat nacional.

Dir que el català és la llengua pròpia no vol dir que sigui l'única, sinó que és la llengua del país, com a expressió d'un poble amb drets col·lectius encara pendants de ple reconeixement. És des d'aquesta centralitat que es poden reconèixer, protegir i fomentar totes les altres llengües presents, sense que cap d'elles esdevingui instrument d'un projecte d'assimilació o de supremacia cultural.

4. Lògiques complexes de dominació: colonitzador i colonitzat alhora

Crítica als binarismes Colonitzat/colonitzador, Nord/Sud i la posició relativa de les migracions

Colònia i colonitzador és una relació no lineal en un món plurinacional.

Una de les confusions més habituals en els debats sobre colonialisme i dominació és associar automàticament el concepte de "colònia" a una relació exclusiva entre metròpoli europea i territori d'ultramar, separats per un mar i geogràficament distants. Aquesta concepció, consolidada a partir de les descolonitzacions africanes i de les resolucions de Nacions Unides de mitjan segle XX, ha servit sovint per invisibilitzar les formes de colonització interna que persisteixen en tots els continents, inclosos Europa i Amèrica. El cas llatinoamericà és especialment revelador. Molts dels estats independents nascuts de les antigues colònies espanyoles i portugueses van negar sistemàticament el caràcter de "pobles-nació" a les comunitats indígenes, tot deslegitimant qualsevol reivindicació de sobirania, d'autonomia o de reconeixement com a subjecte col·lectiu amb drets polítics propis. En les votacions a l'ONU sobre el dret a l'autodeterminació i la descolonització, els estats llatinoamericans es van oposar a incloure els seus propis territoris i pobles subordinats dins la categoria de colònia, blindant així el seu model d'estat-nació centralista i excloent. Però la realitat històrica i sociològica és molt més complexa. Un poble pot ser colònia d'un altre i, alhora, exercir un paper colonitzador sobre un tercer. No és una relació lineal ni jeràrquica en un sol sentit. Així ha passat a l'Àfrica postcolonial, on molts estats han estat capturats per una sola ètnia o poble dominant, que exerceix el poder sobre altres pobles igualment africans, perpetuant lògiques de dominació que no provenen només de l'antic colonitzador europeu, sinó també de les noves estructures de l'estat postindependentista. Això també ha passat a Abya Yala, a Àsia i, per descomptat, a Europa. El problema de fons rau en la configuració dels estats moderns com a estructures estatocèntriques i monoculturals, que pretenen identificar nació, estat i sobirania en una única identitat, sovint imposada.

La realitat és que, segons dades de Nacions Unides, hi ha més de 5.000 pobles-nació al món, però aquests es troben subordinats dins d'un nombre reduït d'estats: al voltant de 50 el 1948, poc més de 200 avui. Això implica que la gran majoria dels estats són, en termes sociològics, plurinacionals, encara que es presentin i es governin com si fossin homogènics. Quan un estat es construeix sobre bases pluralistes i democràtiques, pot canalitzar aquesta diversitat reconeixent els drets col·lectius dels pobles-nació: el dret a viure d'acord amb els seus costums, llengües, autoritats pròpies, i a participar com a subjectes col·lectius a les institucions comunes.

Però quan aquestes vies de reconeixement i participació es tanquen, es vicien o es negligeixen, la convivència democràtica esdevé inviable, i els pobles tenen dret a reclamar una estructura institucional pròpia, fins i tot un estat independent. Això no és un caprici identitari, sinó una conseqüència directa de l'exclusió i l'opressió sistemàtica. Des d'aquest punt de vista, l'Estat espanyol i l'Estat argentí esdevenen sorprenentment similars.

Tots dos han negat durant dècades el caràcter plurinacional del seu territori i han imposat una identitat única —castellanoparlant, blanca, centralista— sobre una realitat profundament diversa. A Catalunya o a Euskal Herria, com a Puelmapu o a Qullasuyu, la negació del dret col·lectiu a existir com a poble s'ha traduït en assimilació forçada, persecució cultural i negació de drets polítics. Assumir que colonitzar i ser colonitzat poden conviure dins d'un mateix subjecte polític no és una contradicció: és la clau per entendre les complexitats del poder al món contemporani. Només des d'aquesta mirada descentrada i crítica es poden establir aliances honestes i transformadores entre pobles, sense repetir, encara que sigui des d'altres latituds, els esquemes del poder colonial que es vol combatre.

Les contradiccions de la posició “llatinoamericana” a Europa

Ni totes les riqueses colonitzen ni totes les pobreses alliberen: desmuntant binarismes en les relacions euro-llatinoamericanes.

Un dels llocs comuns més estesos en els discursos sobre desigualtat i postcolonialisme és la idea segons la qual tota persona europea forma part del bloc colonitzador, mentre que tota persona del Sud global —com les llatinoamericanes— es troba automàticament en una posició d'oprimit o víctima. Aquesta lògica, encara que ben intencionada en alguns casos, simplifica de manera perillosa les relacions socials i històriques reals, i sovint serveix per deslegitimar altres formes d'opressió o per projectar privilegis propis sobre col·lectius subalterns del Nord. Un exemple històric tràgicament clarificador és el de l'Alemanya nazi. El règim de Hitler no va perseguir els jueus per pobres, sinó precisament pel contrari: perquè eren percebuts com a culturals, intel·lectuals, cosmopolites, influents i —en molts casos— econòmicament pròspers. El seu extermini es va justificar en base a un relat de supremacia racial que no es construïa sobre la pobresa sinó sobre l'enveja, el ressentiment i l'odi a l'alteritat percebuda com a amenaçadora. La riquesa o pertinença al Nord no va protegir-los, sinó que va ser instrumentalitzada per construir-ne la deshumanització. Aquest exemple extrem ens obliga a desconfiar de tota lectura que redueixi les relacions socials a una oposició geopolítica o econòmica rígida. Ser d'un territori europeu o d'un país ric no significa automàticament formar part de l'elit global dominant, igual que ser d'un estat del Sud global no implica necessàriament estar a les capes populars o oprimides. A Catalunya, com a Nàpols o a Gal·les, hi ha pobles-nació oprimits, llengües perseguides, i formes de colonització interna històrica que posen en qüestió aquesta equació suposadament infal·lible entre Europa i dominació.

En el cas de moltes persones llatinoamericanes que arriben a Europa, la seva experiència migratòria es caracteritza per la precarietat, la discriminació i la racialització. Però alhora, porten amb elles un bagatge identitari, cultural i de classe que, lluny de situar-les sempre com a víctimes, pot col·locar-les en una posició de superioritat simbòlica respecte a altres col·lectius europeus. Per exemple, una persona argentina, blanca, urbana i universitària, amb passaport europeu per descendència italiana o espanyola, i amb una identitat castellanitzada pot arribar a Catalunya sent reconeguda per l'Estat espanyol com a “més integrada” que una persona catalana parlant en la seva pròpia llengua. En aquest cas, la posició de poder no depèn de l'origen geogràfic o econòmic, sinó de l'alineació cultural i simbòlica amb la nació dominant de l'Estat. Aquesta mateixa persona pot reproduir discursos castellanocèntrics, menysprear la llengua catalana, i ocupar espais institucionals o socials des d'una posició de privilegi relacional, tot i ser migrada. Això no la converteix en colonitzadora al sentit clàssic del terme, però sí que trenca amb la idea que la seva posició és sempre estructuralment inferior o desposseïda.

Experiència compartida i complicitats entre dones de pobles oprimits.

Quan ens reconeixem sense dir-ho: dones de pobles oprimits, tres voltes rebels

En molts debats sobre colonialisme, migració i opressió nacional, s'oblida sovint qui parla i des d'on. Es tendeix a agrupar les identitats en blocs rígids —els del Nord i els del Sud, les europees i les llatinoamericanes, les migrants i les autòctones— sense atendre les diferències internes i les posicions relatives dins de cada col·lectiu. Però hi ha una veu que trenca aquestes fronteres amb una força particular: la de les dones de pobles-nació oprimits, ja sigui a Abya Yala o a Europa.

En les nostres experiències personals, cada vegada que hems pogut parlar, compartir espai o dialogar amb dones de pobles originaris d'Amèrica —ja sigui del territori conegut avui com Argentina, Mèxic, Bolívia o Xile—, la complicitat ha estat immediata. Potser perquè no necessitem traduir massa els termes de les nostres realitats, potser perquè la mirada, el to i el gest ja diuen allò que no cal explicar. Ens reconeixem en la precarietat heretada, en la memòria esborrada, en la resistència quotidiana. I, sobretot, ens reconeixem en el triple eix d'opressió que compartim: som dones, de classes populars i de nacions oprimides. És el que Maria-Mercè Marçal va resumir tan encertadament com “tres voltes rebel”: per ser dona, de classe baixa i d'una nació sense estat. Aquest triple lloc de subalternitat no ens condemna, ens enllaça. I precisament per això, les veus de les dones de pobles originaris d'Abya Yala han de ser escoltades amb atenció prioritària, no com a decorat testimonial de la lluita anticolonial, sinó com a subjectes plens de coneixement, lideratge i proposta transformadora. I és des d'aquest mateix lloc —des del reconeixement mutu, no pas des de la condescendència ni la projecció d'un victimisme universalitzat— que podem construir aliances veritables, que reconeguim la complexitat de les posicions. És per això que moltes d'aquestes dones, a diferència d'alguns discursos acadèmics o institucionalitzats, entenen perfectament que el fet de ser dona catalana no m'ubica necessàriament del costat del poder, sinó que poden reconèixer-hi una condició semblant de resistència cultural, d'invisibilització i de lluita per la sobirania. Sovint no cal gaire discurs. Hi ha una intuïció compartida, una manera de dir “jo també” sense haver de pronunciar-ho. Aquesta entesa no és automàtica ni màgica: és política. I és fruit d'haver sobreviscut i resistit al mateix sistema patriarcal, colonial i capitalista que ha intentat esborrar-nos, silenciar-nos o enfrontar-nos. Només des d'aquesta consciència, podem desafiar la imposició d'identitats homogènies i de relats simplificadors. Podem construir un feminisme que sigui, de debò, anticolonial i plurinacional, que reconegui la complexitat de les històries, dels accents i de les ferides, però també la força compartida d'haver resistit des dels marges.

La identificació amb el poder i legitimació castellanocèntrica: la paradoxa migrada.

Quan el privilegi es disfressa de subalternitat: racialització, identitat i aliances amb el poder dominant.

És cert que moltes dones llatinoamericanes a Europa són racialitzades i pateixen precarització laboral, discriminació i invisibilització institucional. Però això no impedeix que, simultàniament, algunes d'elles es puguin identificar amb el poder local hegemonitzat per l'Estat espanyol i adoptar, de manera activa o tàcita, posicions hostils envers els pobles-nació minoritzats com el català, el basc o el gallec. Aquesta mateixa persona —una dona llatinoamericana, blanca o mestissa, castellanoparlant— pot, tot i la seva condició migrada, reproduir discursos castellanocèntrics, menysprear la llengua catalana, i ocupar espais socials o institucionals amb la legitimitat d'un perfil que encaixa plenament amb la identitat de l'Estat espanyol. El fet que parli des de la condició de dona racialitzada no impedeix que s'identifiqui simbòlicament amb l'explotador, i fins i tot es col·loqui de facto en la seva defensa. Aquesta paradoxa s'ha fet evident quan, per exemple, partits polítics profundament racistes i xenòfobs com el PP o Vox han instrumentalitzat veus llatinoamericanes que es posicionen contra Catalunya, en nom d'una suposada hispanitat comuna, que esborra tant l'experiència migrada com la realitat plurinacional de l'Estat. És el mateix mecanisme que ha portat alguns sectors de la migració mexicana als EUA a donar suport a Trump, mentre rebutgen i criminalitzen la migració haitiana, xinesa o centreamericana.

El relat d'“els i les altres són pitjors” serveix per legitimar l'encaix propi dins del poder dominant. Aquestes dinàmiques no són excepcionals. Formen part de lògiques profundes d'identificació amb el poder, a canvi de protecció simbòlica o ascens social. Així, determinats perfils migrats poden trobar refugi ideològic en el nacionalisme espanyol, perquè aquest els garanteix un reconeixement cultural immediat com a “iguals”: comparteixen llengua, relat històric i marc de referència estatal. En canvi, la reivindicació catalana —amb la seva llengua, memòria i marc institucional diferent— apareix com a estranya, aliena o fins i tot amenaçadora, i no entra dins els codis apresos de legitimació.

Aquesta reacció davant la diferència catalana replica exactament el que passa a l'Argentina quan els pobles originaris reclamen reconeixement com a pobles-nació dins d'un estat que, des de la seva fundació, ha negat radicalment el seu caràcter plurinacional.

Per això, una persona llatinoamericana amb identitat argentina fortament alineada amb el relat nacional oficial pot percebre la reivindicació catalana com a culpabilitzadora, incòmoda i difícil d'assumir, ja que interpel·la les pròpies contradiccions d'origen i d'adscripció simbòlica. L'analogia entre la resistència catalana i la dels pobles originaris d'Abya Yala posa en evidència la posició que s'ocupa dins l'estructura estatal: no com a oprimida genèrica, sinó com a part d'un projecte nacional que ha exclòs sistemàticament altres pobles del seu territori.

Les conseqüències de tot això són greus: es desdibuixen les veritables estructures de dominació, i s'impedeix el reconeixement de les realitats internes d'opressió dins Europa. Quan una dona migrada, tot i ser racialitzada, es col·loca del costat de l'Estat-nació hegemònic, i en contra de les minories culturals i nacionals del territori on viu, no està desafiant el poder, sinó reforçant-lo. El feminisme i l'antiracisme polítics no poden acceptar acríticament aquesta aliança amb el poder. Cal desnaturalitzar la idea que totes les persones migrades són automàticament subalternes en qualsevol context i començar a analitzar les posicions reals que ocupen dins les estructures de poder locals. Només així podrem construir una política de solidaritat arrelada en la veritat dels conflictes i no en els relats prefabricats pel nacionalisme dominant.

5. Conclusió

Tots els estats són plurinacionals: el problema és la imposició d'una identitat estatal-nacional homogeneïtzadora.

Darrere d'aquestes acusacions de “colonialisme català” s'amaga una incomprensió profunda de la realitat històrica i política d'Europa i d'Amèrica Llatina.

No es tracta de negar els privilegis o les implicacions històriques dels pobles europeus en l'espoli colonial, sinó de reconèixer la complexitat de les jerarquies internes dins els mateixos continents, i la necessitat de revisar les pròpies contradiccions.

El problema no és parlar català, sinó que parlar català posa en qüestió els relats homogenitzadors de la hispanitat i fa visibles les fractures internes del poder.

Per això, sovint, incòmoda, es retreu i es persegueix.

El reconeixement dels drets col·lectius dels pobles-nació —tant a Europa com a Amèrica Llatina— és un pas imprescindible cap a una justícia realment postcolonial i antiracista.

Però aquest reconeixement passa per assumir que no totes les estructures de poder són exteriors, i que el desmuntatge de la colonialitat implica també mirar-se al mirall.

Les persones migrades, les feministes, les antiracistes, tenim el repte de revisar des d'on parlem i a quines estructures donem suport.

I, sobretot, tenim l'obligació d'evitar repetir, des d'altres accents o des d'altres geografies, el mateix menyspreu que històricament s'ha exercit contra els pobles que resisteixen.